

Az új Éden reménye

BITÓ LÁSZLÓ: A NÁZÁRETI IZSÁK

Az emberiség sorsa, rendeltetése, jövőtávlatja már régóta izgatja a regényíró Bitó Lászlót. Régebben két szép – több idegen nyelvre is lefordított – alkotást szentelt (*Ábrahám és Izsák, Izsák tanítása*) a Biblia ősatyjának. Két pólust szembesített: Ábrahámot, kit a büntetéstől való rettegés köt elsősorban az Istenhez, ki a saját vélt érdekeinek megszólalását véli sokáig az Úr hangjának, s vele szemben fiát, Izsákot, ki elveti e félelmet, mert a szeretetet erősebbnek tartja a függés kötelességtudatánál, a megfelelni akarás szolgaszelleménél. A regényfolyam most trilógiává teljesült: a szerző egyúttal a nagy Egyesítő, Jézus alakját formálta meg, aki Izsák bölcsességét, erkölcsi nemességét és tiszta szívét emeli isteni magaslatra.

Az új Bitó-alkotás kevésbé regény, mint az előzőek: inkább esszé – filozófia, életmagyarázat, viláértelmezés, gondolati viadal. A kutató értelem drámája, hit és vakhit, gondolkodás és dogma, szellem és betű összecsapása, számvetés és szembenézés múlttal és jövővel.

Jézusa-Jézus – azaz a töprengő názáreti Izsák – a sírjában eltöltött három nap és éjjel sötéttségében végiggondolja a múltat. A sajátját és a miénket is. Képzeteének képernyője elé idézi Ádámtól kezdve a Biblia emblematikus figuráit, hogy beszélgetésük által iránymutatást adjon az olvasónak. Azért vallatja Noét, Ábrahámot, Jákobot, Kajafást, Pilátust és a többieket, hogy megértse: hogyan jutottunk a szerető Atyától az Apokalipszis haragvó Istenéhez? A pusztuláshoz, a bosszúhoz, a gonoszsgot büntető Úrhoz? Teszi ezt azért, mert ki akarja iktatni az emberi életből a félelmet, a szorongást, s legfőképpen a gyűlöletet. Ennek érdekében pedig a názáreti Izsák ajkával felteszi a kérdést: milyen múltat fogadunk hát el?

A sírba temetett Jézusa emlékezésével, elmélkedésével le akarja hámozni a ránk ha-

gyott szent történetekből mindazt, ami ellentmond az isteni lényeknek, az egyetemes szeretetnek. Szerinte jelenleg még csak az emberiség vetélkedő, veszekedő ifjúkorában élünk. Sorsunkat magunk intézzük, nem függünk semminő végzet determinációjától, nem kell tehát elfogadnunk a búzával a konkolyt is. A szabad gondolkodás adományát senki el nem veheti tőlünk, csak rajtunk áll, hogy agyunkban a tudat görceinek helyén fény gyúljon ki.

Nem félnünk kell az Istent, hanem szeretni, nem büntetéstől rettegve kell megtartanunk törvényeit, hanem a velünk született jószág ösztönzései nyomán. Bitó László Jézusája szerint nem jöhet el addig a szeretet országa, amíg abban a hitben élünk, hogy felajánlhatjuk

Argumentum Kiadó
Budapest, 2002

gyermekeinket választott istenünknek. Ábrahám nem Istenhűségéért, hanem azért érdemel tiszteletet, mert képtelen volt Móriah hegyén fiára lesújtani. A jó, a szeretet nem kívülről jön, hanem bennünk él, nem szabad hagynunk, hogy sérlemek, keserűség, féltékenység megzavarja tevékenységét.

Jézusa szerint a hatalomvágy az, ami megrontotta az emberi együttélést, ettől indítatva pedig az ember a hatalomvágy Istenévé tette meg az Alkotót, egy égi birodalom mindenható Urává, ki folyvást áldozatokat követel. Azok a papok, akik hozzászoknak a vér és az égő hús szagához, sohasem vezetik híveiket Isten országába. A prófécia rémképei csupán a megfélemedett elme szüleményei. Nincs, nem létezik olyan Isten, ki képes lenne bennünket a Sátán kezére adni, s az sem igaz, hogy nekünk el kell viselnünk bármilyen szenvedést. Bitó László Jézusája elveti azt, hogy az Isten szeretetére méltatlan bűnösök lennénk, az előbbi a gyűlölet – a bűnösök gyűlölete – mondatja hirdetőivel.

A názáreti Izsák szeretet-hitvallásának, morálfilozófiai dialógusának legfontosabb üzenete az, hogy az Atya egybeforraszt, egybeolvaszt minden emberrel, az egész teremtet világgal. A regény univerzalizmusa és panteizmusa eltöröl mindenfajta megkülönböztetést, mert szerinte nem arra teremtettünk, hogy hatalmunk legyen egymás fölött. A tőlünk eltérő emberek sokféleségükkel csak az emberi utak változatos lehetőségeit hirdetik. Nincs olyan Isten, aki azt kívánhatja tőlünk, hogy mindannyian egyformán gondolkozzunk, s nincs olyan Írás, amely azt várja el tőlünk, hogy egyetlen igazságként fogadjuk el. Ahol igazságként csak egy hang szólhat, ott ez az egy hang előbb-utóbb eltorzul.

Jézusa-Jézus Bitónál nem Isten, nem is Messiás, hanem jóra, igazra vágyódó ember. Kétségeivel, önmagával, társai bizonytalanságaival küzdő, gyötrődő lélek, ki nem késsen hozza magával az igazságot, hanem nap mint nap megharcol érte. Ő a mi jobbik énünk, amelyik a Jó felé tör, szabad gondolkodásával és érzelmeivel. A fejlődés, az újra való nyitottság embere ő, mi sem áll tőle távolabb, mint a megrögzöttség, a dogmatizmus. A regény egyik legszebb szentenciája éppen az újat kezdés elvének hirdetésében áll: „Pedig bizony mondtam néktek: elveszett nap az, amelyen az ember nem hagy maga mögött valamit, amiben addig hitt, és nem bukkan rá valami újra, amiben hinni képes.” Nemcsak Jézusának, hanem nekünk is meg kell küzdenünk az isteni szóért, s meg kell hallanunk azok szavát is, akiknek nézetei meggyőződésünktől eltérnek. Még Isten képmása sem örök, az is változik. Mindenkinél esélye van az emberséges jövőre, ezért nem kell senkire sem feltekintenünk. Vezért a gyenge ember választ magának, s ne fogadjunk el senkit vezérünknek. Az értelem és a lelkiismeret elégségesek vezetőnek.

Csupán egy kérdésben van vitám Bitó László világi üdvtanával, felvilágosult-humanista vallásfilozófiájával. Ez pedig az új Éden eljövetele, a Szeretet Országának üdvöztetése. Az író szilárdan hisz abban, hogy évezredek múltán el fog jönni egy olyan világ, hol egyedül a szeretet uralkodik, hol értelmét veszíti a hatalomvágy és nevetségessé válik a gőg. Nem vet számot az emberi természettel, annak önzésre való hajlamával, konfliktuskereső beidegződéseivel, esendőségeivel. S előttem bizony kétséges az is, hogy nap nap után közeledünk az igazi tudás Édenéhez. Vajon azt mutatja-e a tapasztalás, hogy minden nemzedékkel világosabb és elmélyültebb lesz az emberi tudás? Nem kétséges, hogy a ma embere a technikáról és a természettudományokról sokkal többet tud, mint a tegnapé. De vajon bölcsőbb-e, megértőbb-e, a mások sorsa iránt érzékenyebb-e? Auschwitz és a Gulág után hihetünk-e ebben? S a jelent illetően: szeptember 11, az Intifáda után nem irracionális ez a remény?

Bitó László nagy érdeme, hogy a Jézsuával való, folyvást megújuló vita kedvéért szimbolikus-emblematikus erejű archetípusokká költi át a Biblia alakjait. Az ő Júdása nem áruló, hanem önfeláldozó hős, Keresztelő Jánosa nem szent, hanem fanatikus térítő, Sára nem önfeláldozó, hanem intrikus. S Kajafás és Pilátus, a Krisztus-mítosz két ellenpontja sem veszíti el emberi arcát. Jézus pedig nem aszkéta, nem fordul el az élet gyönyörűségeitől. Semmitől sem fordul el, ami az emberi létezés gazdagítására szolgál.

Néha az az érzésünk Bitó szépséges művének olvastán, mintha a IX. Szimfónia egyes taktusait hallanánk. Vagy Az Ember tragédiája némely jelenéseinek tanúi lennénk. Tanúi? Hiszen az emberiség drámája folyvást folytatódik, s mi is szereplői vagyunk. Péter, Kajafás, Mózes belőlünk vettetett. Az isteni színjáték ezek után fog elérkezni a boldogító kibontakozáshoz, az eddig történetek – az emberiség előtörténete – akkor fogja elnyerni rendeltetését. „Sursum corda” – hirdeti az író. Lehet, hogy igaza van?

Fenyő István

